

NYTTE OG ZIIR I MIDTEN AV 1800-ÅRENE

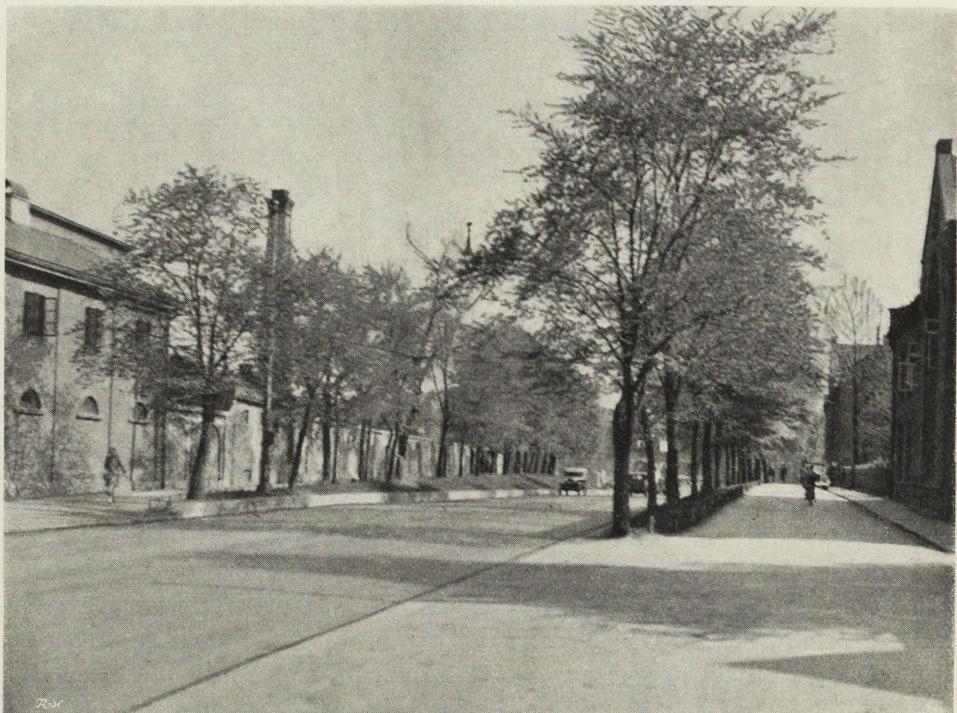
INNFØRSELSVEIENE TIL BYEN

Fra 1820-årene og fremover en menneskealder koncentrertes selskaps arbeide for byens «Nytte og Ziir» på å få bragt de store innførselsveiene til byen i en tiltalende og smukk stand med alleer, parker og gode fortau etc. Det initiativ selskapet her tok, og det store arbeide som her blev nedlagt, ser vi idag svært få frukter av, og vår generasjon kan gråte over hvorledes våre fedre og bestefedre ødela våre oldefedres arbeide istedenfor å føre det videre.

I midten av 1820-årene begynte man med å plante allétrær på veien ute i Gamlebyen. Det tok sin begynnelse ute ved Grønland fra den såkalte «Lillebroen» til Oslo prestegård, og så utover helt til Oslo. Senere innover og på begge sider av Vaterlandsbroen, som i disse år blev helt nybygget «svarende til de Fordringer man med Billighed kan gjøre ved en af Hovedentreerne til Hovedstaden.»

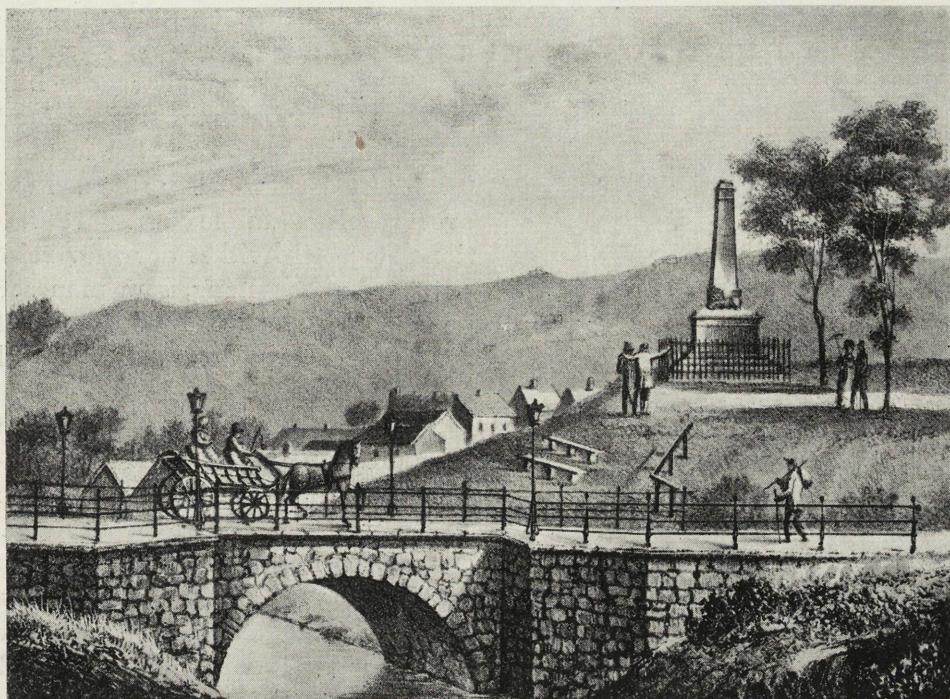
ØSTRE INNFART

Det største anlegg som selskapet foretok var dog ved entreen østover. Om vi hadde hatt dette bevart idag med 100-årig patina over sig vilde det sandelig ha satt et annet preg på østkanten. Det er i samme år som Nybroen blir ferdig 1827 at ingenør kaptein Arentz reiser forslag om at selskapet skal plante alleer og anlegge chausseer på begge sider av den nye bro fra Mangelsgården og ut til Tøiens grenser. Man legger her brett på at det ikke alene er en meget viktig entré til byen som må bringes i verdig stand, men at det også gjelder å skaffe en behagelig forbindelse med den Botaniske Have ute på Tøien. Fra universitetets side fremheves det sterkt i innberetninger i «Budstikken» at man ønsker at den botaniske have også



Rester av alleene ved Krohgstøtten.

skal få betydning som en park for byen. Den blev visstnok også meget flittig besøkt og nu skulde man altså kunne spasere der ut i skyggefylte alleer. Anleggene her driver man på med i en rekke av år. Efter henvendelse til kommunen «forsamles Byens Repræsentanter for at tage Terrainet i øiesyn», og selskapet får overlatt en strimmel, 10 alen bred på hver side av veien fra Mangelsgården til broen, men på den andre siden, som da ennå hørte til Aker, måtte man kjøpe sig frem. I 1829 kjøper man av Christian Schou, eieren av «Lakkegaarden», 6 alen brede strimler på hver side av Trondhjemsveien i en lengde av 480 alen for 350 spd., derav betalte selskapet de 200, formannen de 50, og 100 har man vært nødt til å tigge sammen. Først i 1833 og 34 kjøptes de resterende strimler på 280

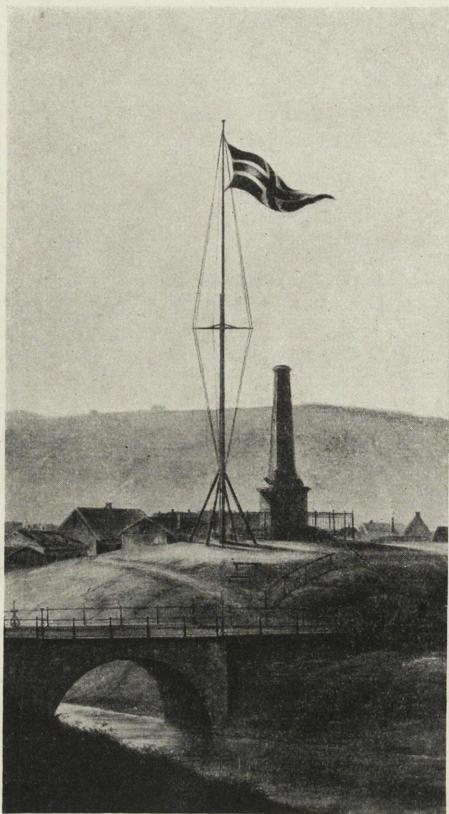


Minnestøtten ved Christiania. P. F. Wergmann.

alens lengde, helt frem til Tøien, og her blev så meget omhyggelig anlagt gangstier og plantet alleer; på byens side dobbelte trerekker på hver side av veien, på landets enkle rekker. Trærne plantes med 6 alens mellomrum, det er popler og lønnetrær. Det var dog meningen at poplene bare skulde være et provisorium og at de skulde hugges når lønnetrærne var vokset op og gav tilstrekkelig skygge — en meget raffinert måte å lage alleer på.

Kaptein Arentz vil plasere stenbenker i alleene, har laget tegning og avtalt med en stenhugger, han hadde sett slike overalt i utlandet og syntes at det ikke burde være noget ivedien for også å bruke dem her hjemme, men administrasjonen setter sig imot.

I begynnelsen av 1830-årene blir så Christian Krohgmonumentet reist



*Krohgstøtten med flaggstangen.
Efter maleri av Peder Balke.*

beslutter dette å overdra arealet til selskapet på 20 år, dog med forbehold om eventuelle gateutvidelser.

Man henvender sig da til slotsintendant Linstow med anmodning om å utarbeide en plan til den vordende park, hvilket han gjør i samråd med gartner Mortensen. Han pointerte «at den Siden som vender mod Fjerdingen bør tilplantes med Trær som bliver meget tætte og høie, da de mange Baghus fra den Kant ikke frembyder nogen indbydende Prospect, derimod Alt det som vender mod Veien og Elven bedst egner sig for bare

like ved Nybroen og under dramatiske omstendigheter avslørt den 17. mai 1833. — Et par år senere blir selskapet overdratt monumentet med skjøte på tomten, mot at det forplikter sig til å vedlikeholde den. Med overdragelsen fulgte «et stort Nationalflag» til hvilket der blev reist en staselig flaggstang, som man ser på Balkes bilde. I 1845, i god tid før 17. mai, ble det dette flagg påsydd unionsmerket.

Ved siden av monumentet mellom alleen og Fjerdingen, på det område hvor nu Krohgstøttens sykehus ligger, var det da meget uryddig. Dit kjørte borgerne sin gjødsel og annet, og ved denne trafikk ble alleene beskadiget. Selskapet inngikk derfor i begynnelsen av 1837 til Formannskapet med andragende om å få sig dette areal overdratt til parkanlegg. Men formannskapet kvier sig og vil, av hvilken grunn er vanskelig å si, avvente byutvidelsen. Men administrasjonen tvinger saken inn for bystyret, og i slutten av 1839



Krohgstøtten idag.

blomstrende Busker. Dog bør nogen enkelte høiere Grupper ogsaa findes midt i Anlægget i Afvæksling og Skygge. Det vilde maaske være at anbefale om der i den i det sydøstre Hjørne blev anbragt en lidet let og ikke kostbar Pavillon i Form af en chinesisk Skjærm, hvor lidt Forfriskning, saasom Øl, Limonade og deslige maaske med Undtagelse af Spirituosa, kunde være tilfalds.»

Noget arbeide kom ikke igang det første året — det tar næsten et år innen magistraten gir offisiell meddelelse om bystyrets beslutning. Det må tas litt etter litt; «saa ønskeligt Administrationen end fandt, om Arbeidet efter den vedtagne sikkerligen meget hensigtsmæssige og vel ud-førte Tegning strax kunne vorde iværksat og udført,» kan man ikke med en gang anvende så betydelige summer.

Så helt sakte gikk det dog ikke. Første året planter gartner Mortensen

ca. 750 trær og næste år 1400 o. s. v. En stor del av disse får man billig fra kaptein Arentz' planteskole på festningen, videre fra den Botaniske Have og andre steder. Det er syrener, kastanjer, popler, lønnetrær, lerketrær og massevis av ville trær. Snart kan man stolt berette at man har forvandlet området fra «en øde uhyggelig Plads — hvortil alt muligt Skran fra Byen blev henført — til en med Tiden forhaabentlig smuk Promenadeplads, men der er tillige bidraget til at forskjønne en af de almindeligste og viktigste Adganger til Byen, ved at dække Fjærdingens usle Baghuse med Trær og smukke Anlæg», og i 1842 er «Promenadepladsen ved Krohgstøtten» på det nærmeste fullført.

Man ropte hurra før man var kommet over bekken. Allerede tidligere var det klaget over at anleggene blev mishandlet av bøndene som kom kjørende til byen, ja til og med byens borgere kjørte med tunge lass i alleene, hvorved disse blev ødelagt så man blev nødt til å sperre dem med bommer og sette op stakitter langs disse. Dessuten var 17. mais festlig holdelse koncentrert omkring dette monumentet.

Denne dag er vel nu den rene lek for slottsgartneren mot hvad den stakkars gartner Mortensen fikk gjennemgå. Da beklaget man sig sterkt over ødeleggelsene og skrev i 1841: «De manglende Trær paa samme Vei ere til deels 2 Gange ramponerede, da Raaheden den 17. Mai som sædvanlig udartede og knækkede en del Trær.» Verre og verre blev det, parkkulturen stod på et lavt og slett ikke behagelig nivå. Når man leser hvad Henrik Wergeland skriver går det en koldt nedover ryggen. «Men hvad opdagede jeg vel en Sommermorgen, da Arbeiderne fra Forstæderne just gik paa Arbeide rundt om ude paa Løkkerne! Solen var endnu ikke ganske oppe, men Lærkerne dirrede høit oppe under de smaae røde, spraglede Skyer, der saae ud som den deiligste Silke, opplukket, som driftige Huusmødre gjør af gamle Lapper for igjen at spindes ud til noget Smukt og Nyttigt. Det var en Morgen til at bede og at fryde sig i, men ikke til at tænke noget ondt i, som Det, jeg saae. Den var til at synge eller fløite eller paa hvilkensomhelst Maade at give Glæden Luft i, men ikke til at tænke eller øve noget ondt, afskyelig i, som Det jeg tilfældigviis fik at see. En ung Arbeider, som saae ud til mere af Naade og Barmhjertighed at have faaet Arbeide, end fordi han kunde gjøre nogen Nytte, gaaer ud ad Vejen ved den nye Bro, hvor Selskabet for Christiania

Byes Vel saa ofte har maattet plante Alletrærne om igjen, fordi de ødelagdes af uforsigtige Bønder, og skadefro Skøiere fra Byen. Den unge Arbeider stander under en af de skjønneste Popler, som var bleven skaanet, og allerede var tæt nok med Løv til at skygge; han seer sig om som en Ulv, der vil bryde ind, og saa — een, to, tre! — der ligger den unge Poppel med sin Krone; Skurken tilbens da, men alt som han løb, knak Grenene efter ham hele Alleen nedigjennem, og han endte først med at vælte overende en af de Bænke, som hiint velgjørende Selskab har ladet udsætte til Hvile for Alle, — ogsaa for den Fattige, ogsaa for Eder, ogsaa for hiint Umenneske og hans Fader, naar han kom træt af Arbeide. Og da skulde ogsaa Poppelen skygget den Gamle.

Men nu, ja jeg kaldte Gjerningsmanden et Umenneske. Hans Gjerning eller Ugjerning var i Sandhed umenneskelig! han maa hverken have følt eller tænkt som andre Mennesker. O jo, andre Mennesker have gjort det samme; denne Forbrydelse, som er lumpnere end selve Tyveriet, er ikke sjælden imellem Os; og Mistanken falder paa Fattigklassens Ungdom fordi den er meest fordærvelig og mindst dannet, og der kun skal yderst liden Dannelsel til, forat afskye enhver voldsom Ødelæggelse af hvad der er til fælleds Nutte og Fornøjelse. Hvad det Menneske tænkte ved det, han gjorde, er ikke let at begrive. Men jeg tænkte, at selv en Djævel kan ikke tænke værre, end blot at *ville* skade, og at det Menneske, som uden Grund, for sig selv kunde øve slig Ugjerning, høist sandsynligt vilde ende som Morder eller Mordbrænder, naar Hevn eller Vindesyge, som Ukrudet man ikke veed hvor Frøet kommer fra, engang opkom i hans allerede saa fordærvede Hjerte. Hjerte? Man bør ikke sige, at et saadant Menneske har Hjerte.

Ak, I skulle see, hvormange Fornøielser og hvor vel de fattige Forstadsbeboere i Udlændet have det netop fordi de aldrig beskadige de Anlæg, som gjøres til offentlig Prydelse og Beqvemmelighed. Ogsaa der gaaer Landstæderne tæt ind til de smaae Huse i Forstæderne; men der ser man ingen høje, spidse Plankeværker om Haverne, men de ligge aabne med al sin Yndighed inden lette Sprinkelværker, inden lave aabne Inddelinger, saa det synes som om den Fattiges Hytte laae i Paradis. Og saa Alleerne og Blomsterqvarterne paa de offentlige Spadsergange med Bænke og Borde, som det aldrig falder Nogen ind at ødelægge! Har en fattig

Mand da der Lyst en Søndagseftermiddag, saa tager han sin Kone under Armen, og er som hjemme i al den Herlighed; thi den staaer ogsaa under hans Beskyttelse. Og saa burde det være hos Os, istedetfor at nu Ingen kan have noget i Fred, hverken Gjærder, Træer eller noget Andet, som man kan komme til.»¹

Selskapet allierer sig med Wergeland, og får ham til å skrive vedstående oprop som trykkes på 500 plakater. Wergeland skriver da han oversender opslaget (14. juni 1841): «Jeg foreslaar at følgende Steder betænkes med Opslag:

1. Alle Byens Udgangsveje (paa Ruseløkken kan de store Træer som Klingenberg Hjørnet tjene dertil).
2. Tøien Porten samt andre Steder i Haven (Ved at sende Gartner Siebke 15—20 Expl.)
3. Slotsanlægget (ved at tilstille Commisionen 5 Expl.)
4. Fæstningen (Trærne kunne tjene til Opslag).
5. Krohgstøttepladsen.
6. Kirkegaardene (ogsaa i Opsloe).
7. Uranienborgskoven — Frogner — Loranges Anlæg (ved at tilstille Eierne f. Expl. 5 Expl. hver. Der er nylig skeet Voldsværk i Frogner Skov).
8. Hist og her paa Hjørner i Forstæderne i Pipervigen, ved Sagene, paa Ruseløkken e. l.»

Opropet blir også publisert i «For Arbeidsklassen» med en inntrengende appell fra Wergeland:

«Kaadheds og Skadefryds Ødelæggelser.

Men hvorledes er det hos Os? Hvem vover at plante et Træ, at sætte en Blomst i et aabent Bed, eller vel endog paa de Dødes Grav, alles Angst for at se det inden kort Tid ødelagt, oprykket, sønderrevet. Medens man i Udlændet trygt benytter enhver Plet til saadan Forskjønnelse, uden andet Værn end aabne forzirende Smaagitre, tør man hos os af Frygt for Publikum, neppe beplante Pladser, der høre dette Publikum selv til, og private Folk maae indestænge sine Anlæg, som skulde tilsmile Alle, inden Syvalens afskyelige Planke værke, og enda være glade til, om deres Trær faae lov at voxte i denne Fængselets Fred.

¹ «For Arbeidsklassen» 1839 no. 2.



Til Allmeenheten.

Offentlige Anlæg have kun til Hensigt, at skaffe Alle og Enhver Nytte og Fornsielse, og de bør derfor staae under Almeenhe-dens egen Beskyttelse. De kunne heller intet bedre og sikrere Forsvar have end almindelig Mands egen Sands for det Nyttige og Forkjømende. Thi da hverken vil eller voer Nogen at ødelægge hvad der dog tilhører Enhver, Fattig som Rrig. I Tillid hertil, anbefaler dersor Selstabet for Christiania Byes Vel saavel dette hervedende, som ethvert andet, offentligt eller privat, Anlæg med sine Treplantninger, Indhegninger, Bænke og øvrige Tilbehør til ethvert veltænkende Menneskes, Eldres som Unges, Omsorg og gode Behandling.

Henrik Wergelands plakat.

Selv en Frihedsdag og den hellige Pintze morgen skjændes ved deslige Voldsgjærninger. Skaren drager ud og afrevne Grene, oprykkede Træer, nedbrudte Stakitter betegne dens Skridt hvor den drager hen, syngende om Frihedens Palmer, eller for at fryde sig i det Grønne» — — —

Men intet hjelper — det blir heller verre og verre. Der plantes årlig hundrevis av træer som stadig blir ødelagt, og i 1844 er anlegget ved Krohgstøtten helt ruinert.

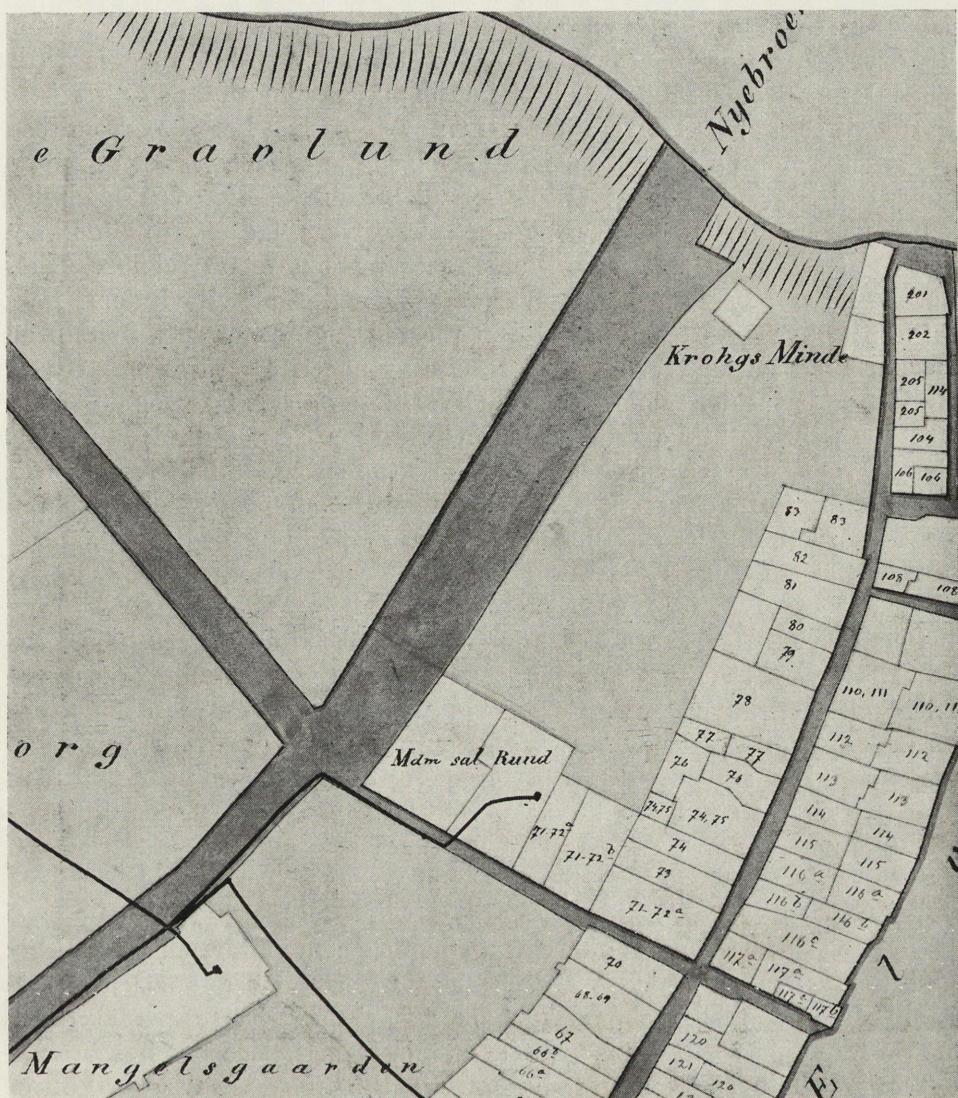
Alt arbeidet har vært «til fast ingen Nytte, da dette Sted, mere end noget andet om Byen, synes at være utsat for Ødelæggelse og ryggesløse», og i årsberetningen holder man en straffetale over dette. Man må gå til det drastiske skritt provisorisk å innhegne parken med et høit, tett

plankeverk til anlegget atter var bragt i orden og de nyplantede trær var vokset til. Og så på'n igjen. Atter plantes en tett rad med trær langs Fjerdingens bakhuser etc. I 1845 er det 900 ville trær samt en hel del popler og lerketrær som blir plantet ut. Dessuten driver man fremover i tiden med å plante lønn, or, hegg og hollandske lindetrær etc. Man eksperimenterte visstnok med plantninger og prøvet sig frem med å plante større trær — ihvertfall fremheves dette ofte som f. eks. i 1849, da nogenogtyve «større Trær plantedes med Klump fra Malte paa Bakkehuset», og alleene komplettertes med «større trær». Parkanleggene lider ennu av sine barnesykdommer. Som nevnt blev der i parken ved bryggene plantet trær i en kolossal utstrekning som dessverre døde, og ennu hadde man ikke på langt nær overvunnet denne vanskelighet. Nei, det var nok forskjell mellom det lille primitive parkvesen som selskapet drev i begynnelsen av og fremover midten av 1800-årene og det rasjonelle kommunale embedsverk idag. Men det var dog en begynnelse båret frem av stor idealitet, kravene blev reist. Det tok imidlertid lang tid før det lyktes å arbeide sig frem til en sikker posisjon i byens liv.

Krohgplanen, som parken visstnok populært kaltes, hadde man altså mange sorger med og fikk såre liten glede av. Det hvilte en viss van-skjebne over våre parkanlegg i 1800-årene som om de skulle være en rød klut for myndighetene og at de satte sin ære i å få dem ødelagt. Så fort parken ved bryggene var kommet ordentlig i stand fant man på å bygge Børsen midt i den. Den beplantede plass ved siden av tollboden blev den nye tollbod opført på. Studenterlunden, dette virkelig stor-stilede parkanlegg ved Karl Johansgate, gjorde man hvad man kunde for å få ødelagt virkningen av ved å bygge Nationalteatret der, men verst gikk det med «Krohgplanen», den eksisterer slett ikke lenger. Da byen i femtiårene ved anleggelsen av Jernbanetorvet måtte rive sitt sykehus som lå der, fantes det på hele det vidstrakte byområde ikke nogen annen plass for det nye sykehus enn Krohgplanen, og dermed var den ferdig.

Det var i 1852 at formannskapet anholdt om å få plassen tilbake — altså åtte år for tidlig. Kommunen prøver å undskyldte sig med at parken «formedels Beliggenhed, Omgivelser og Adgang neppe nogensinde vil afgive nogen yndet eller søgt Promenade for Byens Indvanere.» Som en

NYTTE OG ZIIR I MIDTEN AV 1800-ÅRENE



Området innenfor Nybroen innen selskapets parkanlegg var påbegynt.
Utsnitt av kart i Oslo opmålingsvesen.

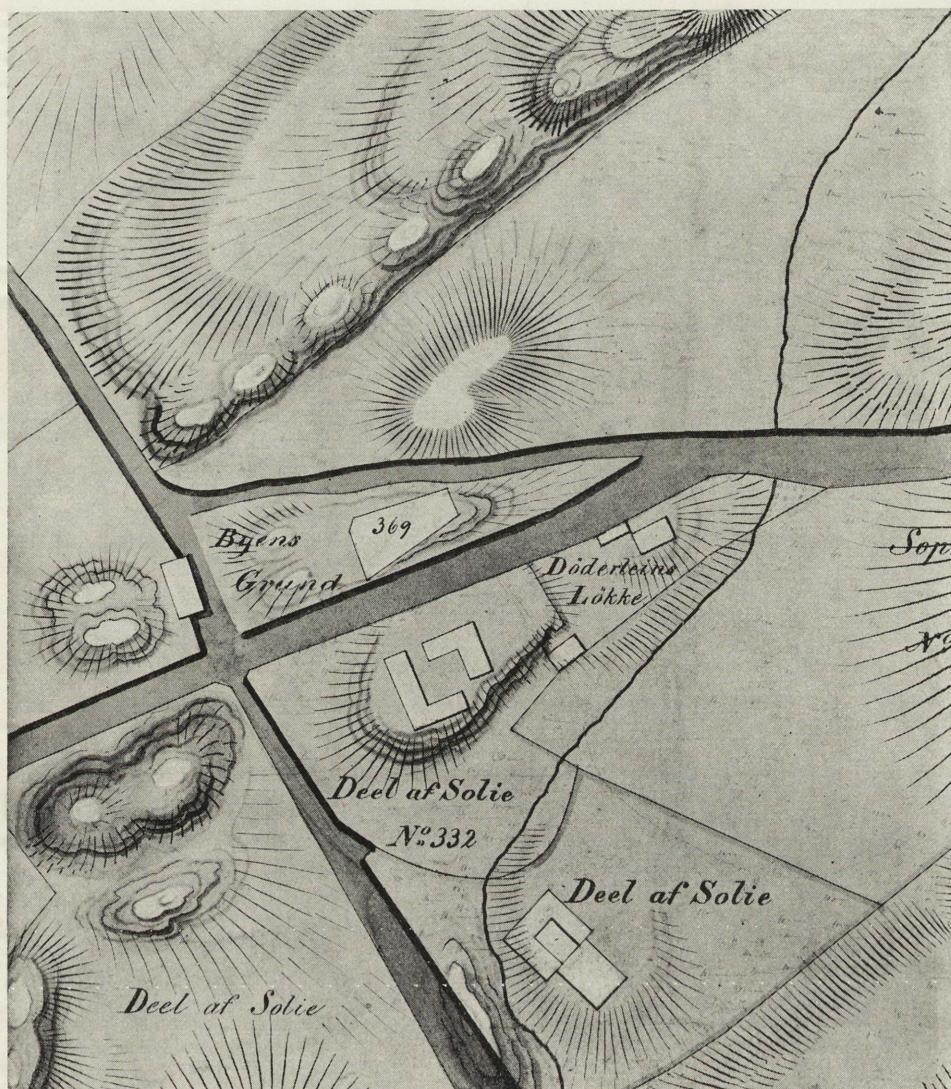
fattig trøst fikk selskapet erstattet det fine gjerdet omkring parken som det året før næsten hadde ruinert sig på, samt 100 spd. for treplantningen. Det vokste da 850 trær i parken. Så mange som mulig av disse blev flyttet til selskapets andre anlegg. Et par år senere ber byggekomiteen for sykehuset om å få lov til å flytte Krohgstøtten. Man mener at monumentet efter opførelsen av sykehuset vil bli «uhygget og stygt beliggende paa samme Tid som den indskrænker Byggepladsen, hvorimod det ved at flyttes midt foran Capitlet, der er projekteret at udgjøre Midtpartiet i hele Byggeværket, saavel dette som Støtten vil vinde.» Hvis selskapet ikke var fornøid med den plassen kunde det selv foreslå en annen. Men selskapet vil slett ikke vite av nogen forandrings og skyter sig inn under at det savner mandat til å tillate en slik flytning. Tomten til støtten var slett ikke kommunal, men innkjøpt for innsamlede midler. Det er tydelig Grosch som har stått bak dette forslag, da han var arkitekt for sykehuset. Det er rart at ikke han, som også hadde laget støtten og som vel burde haft følelsen av dens historiske betydning, ikke hadde større pietetsfølelse for den. Monumentflytningssyken er altså gammel her i byen.

Plassen med Krohgstøtten var jo en nasjonal festplass hvor høitideligholdelsen av 17. mai var koncentrert. Her pyntes det og heises flagg. I 1859 reiste selskapet en ny stor flaggstang, og året etter ser det ut til å ha vært spesiell stor stas. P. T. Wergmann hadde laget en skisse til dekorasjonene. Der reistes 6 store flaggstenger og ophengtes over 200 alen kranser med taftbånd i nasjonalfarver.

D E N N O R D R E I N N F A R T

Ved den nordre innfart interesserte man sig som vi har sett på et tidlig stadium for traktene omkring Ruseløkkbakken og i begynnelsen av 20-årene plaserer man havebenker her, men først nogen år senere begynner man å tenke på selve veien. Det gjelder å få lagt et fortau her utover. Første året helt fra Grensen langs den sk. Ruseløkkveien utenfor konsul Grünings have til Bisletbekken. Derefter videre til Tollvakthuset ved Klingenberg, så utover den Drammenske kongevei, hvor man driver på år etter år inntil man når bygrensen ved Skillebekk.

NYTTE OG ZIIR I MIDTEN AV 1800-ÅRENE



Solli. Utsnitt av kart i Oslo opmålingsvesen.

NYTTE OG ZIIR I MIDTEN AV 1800-ÅRENE



Solliplassen i dag.

Man arbeider også med treplantning langs veien, men nogen formelig allé med s. k. «chausseer» ved siden av veien, som man anla ved den østre innfart, er det her ikke tale om. Der blir kun plantet enkle rader med trær langs veien inne på de tilgrensende løkker, og det er kun i nødsfall at selskapet besørger denne plantning, da man mener at «Billigheden synes at tale for at vedkommende Eiere selv burde interessere sig for sin Eiendoms Forskjønnelse og besørge hin Plantning uden Udgift for Selskabet.» Dessverre er det nok en rekke eiere som ikke har nogen slik interesse så selskapet i en årekke må drive på med denne plantning. Også her begynner man å plante popler og lønnetrær, hvorav de første «skal stryke på foten» når de andre rager tilstrekkelig i været. I slutten av 40-årene begynner man igjen å importere hollandske lindetrær som benyttes her.

En liten park får man også i stand ute ved Solli. I 1843 overlot byen selskapet det område den hadde her ute. Det var ikke hele den nuvæ-

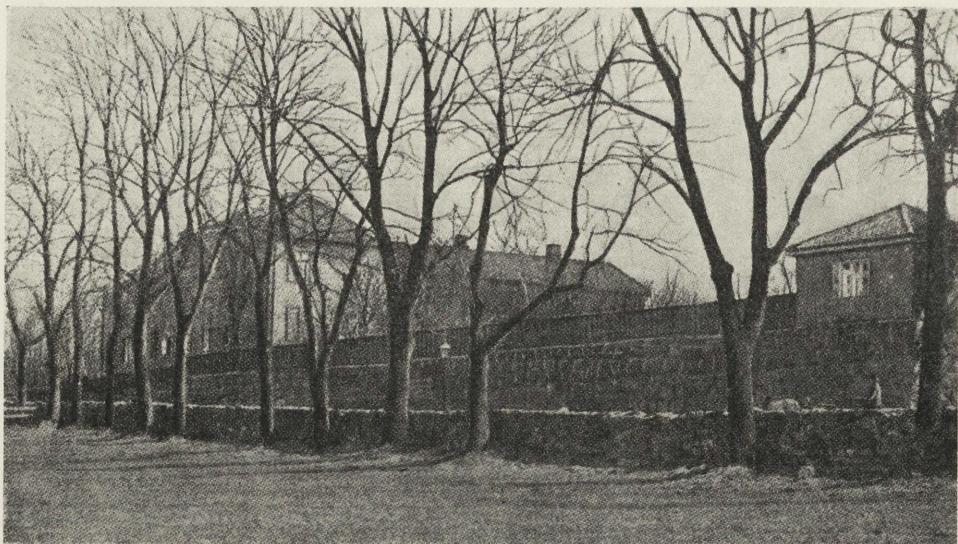


Drammensveien fra Solli park.

rende park, for som vi ser på kartet lå det en villa midt i «Solibakken», så det var kun på begge sider av denne selskapet kunde boltre sig. Først i slutten av 70-årene blev villaen revet. Med denne villas eier har man årelange forhandlinger for gjennem markavståelse å få betinget sig rett til å approbere tegninger til eventuell ny bebyggelse samt sikre sig mot at der skulle oprettes noget forlystelsesetablissement etc. Det blir til sist prosess, og saken billeger ikke førenn i slutten av 1850-årene. Ellers ordner man sig snart med naboen. Mogens Thorsen tilbyr straks å flytte sin låve som vi ser lå optil parken samt fjerne sin gjødselhaug, og mot Sigvart Blumenthal Pettersens «Sommerro» blir grensen rettet ut og veien her, den nuværende Sommerrogate, nedlagt.

Her ute ved Solli er det megen planering — minering, opfylling og

NYTTE OG ZIIR I MIDTEN AV 1800-ÅRENE



Treplantningen ved siden av Drammensveien.

påkjørsel av matjord til plassen, som selvfølgelig blev innhegnet. Her plantes kastanjer, syrener, pil, alm, bjerk og lønn etc. Administrasjonen håpet at den «vilde blive et ligesaa behageligt Hvilested for Spaderende som det vil bidrage til at forskjonne Entreen til Byen fra denne Kant.»

DIVERSE TIL BYENS NYTTE OG ZIIR I 1830—40-ÅRENE.

Som sagt var det spesielt entreen til byen som selskapet interesserte sig for. Da det blir tilbudt et område av Calmeyerløkken ovenfor Vestre Gravlund på betingelse av at det blev parklagt, avslåes det med den motivering at det ikke ligger ved nogen hovedinnførselsvei til byen. Heller ikke vil man ta sig av Rakkergaten (Pilestredet). Dette hindrer dog ikke at man foretar forskjellige plantningsarbeider rundt om som f. eks. ved Kontraskjæret, Piperviksbakken, videre langs Glaciet og ned hele Rådhusgaten, derefter Dronningensgate og borte ved Revieret. Det er hol-

NYTTE OG ZIIR I MIDTEN AV 1800-ÅRENE



Kontraskjæret.

landske lindetrær som plantes her. I flere år arbeider man med å stelle på den populære promenadeplass på vollene rundt Hovetangen.

Som rimelig kan være har nok denne tur på vollene, med den fri utsikt over fjorden, vært det deiligste man hadde i byen. Men man var dog ikke helt fornøid med fjordbilledet til tross for at der ikke fantes nogen skjemmende kornsiloer eller denslags. Det var Hovedøen som da, og ikke som nu, tedde sig som den frodigste oase midt inne i storbyhavnens yrende liv. Henrik Wergeland ønsker å forskjønne «the appearance of the city» ved å plante «temmelig vidtkronede, riigløvede og raskvoxende Traer, navnlig Popler, at give den nordre Side af den skaldede, kuns med Busker besatte, Hovedø et smukkere Udseende.»

Administrasjonen tar imidlertid ingen notis av denne henvendelse, men et par år senere (mai 1841) fornyer Wergeland den og mener «at der ved Kapningen af Balsampoplerne paa Kirkegaarden er Mængde passende Trær for billig Priis at erholde, ligesom ogsaa Tilførselen af

NYTTE OG ZIIR I MIDTEN AV 1800-ÅRENE



Rådhusgaten.

andre Træsorter er temmelig stærk.»¹ Administrasjonen fant det for sent på året å plante og dessuten var man bekjent med at «Ingeniørvaabenet for flere Aar siden forsøgte Træplantning paa Hovedøen, men forgjæves; saa kommer man ikke for Tiden til at inndlade sig paa det Fore-slaaede.»

Derefter går man igang med forskjønnelsen av Vestre Gravlund efter en av gartner Mortensen utarbeidet plan, og plaseres bl. a. havebenker på forskjellige steder rundt om i byens omegn og ved bryggene «til Af-benyttelse for Spadserende.» Allerede i 1700-årene fremholdes det at byens borgere med forkjærighet spaserer langs bryggene.

Så er det forskjellige fortauer som anlegges, som et plankefortau langs traktør Casparis løkke, Klingenberg, ned til Vinkelgaten, langs Hausmannsgaten ved den nye kirkegården på Ankerløkken, samt bidrag til et

¹ St. Hallvard VI, s. 241 og 249.



De gamle voller rundt Hovedtangen.

fortau langs Maridalsveien op til Sagene. Videre lånte man politimesteren 80 spd. til innkjøp av fortauheller som blev brutt på Langøen i Christianiafjorden.

REGULERINGSSAKER

Reguleringssaker kom også av og til på tapetet. Vi skal først nevne snarveien til Oslo. På den tiden var Vaterlands bro den nederste bro over Akerselven — Schweigaards bro og Bispebroen eksisterte ikke, men fra eldgammel tid av gikk «det en saa kaldet Tomtevei for Fodgjængere der ved Enden af Nye Strandgaden (Tomtegaten) satte over Elven og derefter gjennem Bordtomterne samt over Oslo Ladegaards Eiendom. Kom fra Christiania til Oslo eller omvendt — — — formedelst Brolæg-

NYTTE OG ZIIR I MIDTEN AV 1800-ÅRENE



«Krøllen», forbindelse mellem Østregaten og Russeløkveien hvor nr. 412, Bordoes gård i 1829 blev revet.

ningen af Ny-Strand Gaden tiltog brugen af hiin Gjenvei til Opsloe og til Eiendommene omkring samme, samt til Exercer-Pladsen Etterstad i den Grad, at en Huus-Eier ved Vaterland-Elven fandt det fordelagtigt at anlægge en Slags Færge, saa at man i de senere 6 til 7 Aar har kunnet for 1 Skilling komme over Elven til Bordtomterne.» Men plutselig blir veien sperret høsten 1829 ved innhegning av den siste uinnhegnede bordtomt. Veien var uundværlig og det lykkes en i sakens anledning nedsett komite med støtte av selskapet å få etablert forbindelsen ved å kjøpe av Grünning & Co. en strimmel på 16 alens bredde av deres bordtomt. Tomten blev skjøtet til Oslo, d. v. s. Gamlebyens kommune. Her glemmer man med tiden hvorledes man er kommet i besiddelse av den, og med den pengebegjærlighet som av og til griper det offentlige kommer formannskapet i 1857 på den ide at arealet kunde gjøres om i klingende mynt og averterer det til salgs. Men i selskapet var det folk som husket. Man uttrykker sin forbauselse over dette for kommunen, som hadde fått tomt under den forutsetning at den «skulde conserveres til offentlig Afbenyttelse.»

Forbindelsen fra nordre hjørne av selve byen ut til løkkene var meget besværlig. Begge Slottsgatenes utløp i Grensen var lukket og den eneste vei gikk gjennem den ytterst kronglete s. k. «Krøllen» omtrent ved nuværende Egertorvet. I 1832 slår naboskapet sig sammen og innkjøper og nedriver madam Bordoes gård (avmerket på kartet) og selskapet bidrar selvfølgelig hertil. Dette er den første begynnelse til Karl Johans gates gjennembrudd.

I 1836 lover selskapet etter et andragende fra kommunen å bidra til en reguleringskonkurranse for at «en ordentlig Plan vorder lagt for Christiania Byes regelmæssige Udvidelse og Forskjønnelse i Fremtiden.» Det ser imidlertid ut til at nogen slik konkurranse ikke er kommet i stand. Linstows storstilede plan for Karl Johans området i 1838 har vel gjort den overflødig, men det er interessant å se at man allerede da var inne på tanken om en regelrett konkurranse. Første pris skulde være på 200 spd., annen på 100.

PARKVESEN OG ANDRE ANLEGG I 1850-ÅRENE

Selskapets forskjellige parkanlegg var i 1830—40-årene vokset sterkt på alle kanter av byen. I 1844 var selskapets sekretær også ansatt til å ha opsyn med anleggene. Det var ikke så lite det gikk til år om annet til det rene vedlikehold, især når man tar i betraktnsing den medfart de fikk av dem anleggene var lagt for. Et år var sogar en stor del av Krohgstøttens sokkel stjålet og jerngitteret ramponert. Dessuten hadde man også store utgifter til badesaken, søndagsskolen og tjenerbelønningene, og samtidig sank inntekten. Man vil derved forstå at selskapets positive kraft, som jo skulle være dets hovedhensikt, skrumpet inn — ja næsten helt lammedes.

Arbeidet med innførselsveiene forskjønnelse stanset — man hadde ikke kraft til å føre det frem i takt med byens utvikling. Det gikk dog ikke i glemmeboken — man blev til stadighet minnet om saken. Der fantes nemlig en mann som med gremmelse så på dette halvgjorte verk. Det var veiinspektøren for Aker og Asker, artilleriløitnant, senere kammerherre Paul Iversen. (I slutten av 1850-årene går han inn i administrasjonen.) Å arbeide for veiene forskjønnelse ligger selvfølgelig utenfor hans embedsplikter — han har ingen bevilgninger til det; men han går allikevel inn for det med liv og sjel og søker å løse det på den mørksomelige måten å dekke omkostningene ved tiggeri blandt de forskjellige strøks beboere. Han skriver til selskapet i 1851 og karakteriserer skarpt forholdene:

«Denne det ærede Selskabs Virksomhed (med beplantning) er også Alt hvad der hidtil er gjort i saa Maade, da Sands for Forskjønnelser og offentlige Promenader ellers hverken har viist sig hos Folket i *Almindelighed eller Christiania Communebestyrelse* — *Christiania staer derfor også i denne Retning tilbage fra alle nogenlunde større Stæder baade i Ullandet og hertillands.*

Det er imidlertid Bemærkbart at Flerheden af Landbrugsveiene omkring Byen have faaet megen Interesse for forbedrede og gode Weie og disses Forskjønnelse og Beqvemhed ved Træplantninger og Fortoug. — For i min Stilling som Weiinspekteur og overensstemmende med min høje Foresatte, Hrr Amtmand Mønnichens, Ønske at imødekomme denne

Interesse og giøre den frugtbringende ved smukke og hensigtsmæssige Anlæg og Forbedringer har jeg udstedt hoslagde Subscriptionsindbydelse og derved faaet antegnet følgende Beløb:

1.	For et Fortoug samt Træplantning langs Trondhjemsvejen imellem Toldvagthuset og Sinsenbakken	107,60
2.	For et Fortoug fra Toldvagthuset i Oslo forbi Bispegaarden til Jernbanens Overskjæring med Strømsveien under Galgeberget	62,60
3.	Til en Udbedring af Oslo Strandgade samt et Fortoug langs samme	80 spd.
4.	Til Udbedring af Weibanen i Nygaden paa Grønlands-læret samt Fortoug og om mueligt Træplantning paa begge Sider af bemeldte Gade.....	31
5.	Til et Fortoug langs Saugenæs Wei fra Beierbroen og opimod Sandagerbrug	96,12»

Om enn Iversen mener å få utført arbeidet meget billig, så strekker allikevel disse beløp ikke til. Han håper at selskapet vil støtte disse subskripsjoner med et nogenlunde klekkelig beløp. Forrige år hadde han ved subskripsjon og en liten bevilgning fra Aker kommune stelt på Tøiengaten og Enerhaugkleven.

Men selskapet står makteisløst — alle dets midler medgår til å dekke de allerede overtatte forpliktelser.

Næste år kommer han tilbake. Han har satt igang anlegg av fortau opover Trondhjemsveien og har til og med av egne midler lagt ut 142 spd. Han er meget skuffet over selskapet. Alleen vil han nu føre frem til toppen av Sinsenbakken. Chr. Schou har tilbuddt «ovenfor Sinsenbakken, hvor Aasengaden støder sammen med Trondhjemsvejen, at give af sin Eiendom saameget Terræin som fornødiges til et lille beplantet Anlæg, hvor Fodgjængere kan finde Skygge og Hvileplads og samtidig nyde en af de deiligeste Udsigter, som findes i Christianiadalen.»

Han håper nu å få plantet trær langs veien «saa at denne Adkomst til Christiania, hvor den tungeste Færdsel nu vil ophøre naar Jernbanens Virksomhed begynder, saa Veien herefter vil blive baade smuk og behagelig.»



Parken mellom Lakkegaten og Trondhjemsveien.

En storstilet plan! Tenk om vi idag hadde en bred allé helt op her med et flott utsiktspunkt, det vilde vært noget! Jeg tror ikke Iversens plan blev til mere enn et fortau, om enn hans bestrebelser var aldri så energiske. Selskapet maktet ikke å bidra med mere enn lumpne 50 spd.

Utover Drammensveien driver han også på å arbeide. Fortauet blir etterhvert ført ut helt til kongsgårdens portnerstue. Når hans personlige forskudd er for stort får han av og til presset endel penger ut av selskapet som dog først kan utbetales når selskapets kasse tåler et slikt utlegg. Den var nemlig på den tid av og til rent i underbalanse.

Fra 1855 bidrar man også årlig med 15 spd. til vanning av Drammensveien.

I denne tid blir det fra Bergen anskaffet havebenker av støpejern. Ved den nye Ljabrochausseen arrangeres vannkummer.

NYTTE OG ZIIR I MIDTEN AV 1800-ÅRENE



Grev Wedels Plass.

I 1856 da sekretær Hals frakter blir vollmester Harry Tjøme betrodd tilsynet med selskapets anlegg. Han er ikke helt fornøid med deres forfatning og påpeker især nødvendigheten av en planteskole, «uden hvilken man neppe vil kunne holde Selskabets Plantninger i ønskelig Orden idetmindste ikke uden forholdsvis større Omkostninger. Det er formodentlig ogsaa denne Mangel, som har været Aarsag i at de meest forskjelligartede Trær nu er plantede i samme Rækker, samme Allé. — Specielt skal jeg her nævne Træplantningerne langs Trondhjemsveien, hvor Popler, Kastanjetræer, Løn, Ask, kort sagt Træer med forskjellig Høide, forskjellig Krone og forskjellig Levetid er blandet om hinanden, hvoraf Følgen vil blive, at denne Plantning — om ingen Forandring foretages — ikke til nogen Tiid vil være fuldstændig.»

Han ønsker en sterk beskjæring av poplene for å skaffe lys og luft til

de øvrige trær, eller at man koncentrerer sig f. eks. på lønn. Helst vil han hugge poplene, men tør ikke «aldenstund Publicum neppe taaler at see gamle halvdøde Trær borttagne og ombyttede med nye.»

Arentz' hensikt med disse popler var helt glemt. Disse hurtigvoksende trær hadde det jo aldri vært meningen skulde stå lenger enn til lønnetrærne var blitt så store at de gav skygge. De anfaller nu fra alle hold — bankadministrator Stabell vil ha vekk dem som står foran hans eiendom og får gartneren ved den botaniske have til å støtte sig, ved en utredning herom. Akers Sparebank likeså. Veimesteren mener at kronene er så store og skyggefulle at veien aldri blir tørr. Nu blir ihvert fall en stor del av dem hugget og man prøver gjennem avertissement å lokke fyrstikkfabrikanter til å kjøpe asp og poppelved.

Nogen planteskole blev det ikke av. Riktignok vil kommandantskapet leie ut det av Tjøme utsette område nedenfor festningsvollen innenfor «Sølyst» og «Hygea søbad», men slottsgartneren kommer og erklærer det for helt uhensiktsmessig. Slottsgartner Mortensen som i sin tid anla Krohgplanen hadde man i disse år igjen alliert sig med. Tross de finansielle vanskeligheter hadde man måttet gå igang med et nytt anlegg. Christian Schou forærete i 1855 selskapet «1 Stk. af anden Dæleneng beliggende mellem Trondhjemsvejen og Lakkegaden Sammested, til Forskjønnelse og Beplantning.» D. v. s. den lille trekantede park hvor Lakkegaten støter til Trondhjemsveien. Han hadde i sin tid lovet avdøde Major Arentz, «denne Hædersmand, der i saa høi Grad interesserede sig for Byens og dens Omegns Forskjønnelse,» å gi selskapet dette stykke, hvor han hittil hadde hatt sine gjødselhauger. Slottsgartneren lager tegning til parken, som anlegges under hans og veimester Iversens overopsyn.

Senere, ut i 1800-årene, har dessverre naboen fått bygge brandgaver ut mot plassen så anlegget er ikke blitt så tiltalende som Chr. Schou og selskapet sikkert ventet det skulde bli.

Et annet anlegg som allerede var på tapetet i 1840-årene, og som man drev på med i disse år, da man hadde overflod av trær fra den nedlagte «Krohgplanen», er Grev Wedels Plass. Men i slutten av 50-årene blir den overlatt festningen på hvis grunn den ligger.

Som før nevnt var det ebbe i selskapets kasse i disse år, og da den i

NYTTE OG ZIIR I MIDTEN AV 1800-ÅRENE

1857 rent ut var i underskudd kunde det ikke gå slik lenger, især da der trengtes et nytt fremstøt i badesaken. Og etter at kommunen i alle år har andratt selskapet om alt mulig må dette nu gå samme vei tilbake og be kommunen om støtte til parkanleggene, spesielt da det vilde «være ønskelig end mere at udvide disse.» Fra 1859 gir byen så et bidrag på 100 spd. årlig. Det er visstnok første gang noget slikt forekommer på budgettet med undtagelse av utgiftene til politimester Wulfsbergs haveanlegg nede ved bryggene i 1806.

Nu får selskapet blod på tann og går igang med en rekke nye anlegg: omkring Vor Frelsers Kirke, på Bankplassen og Kierulfs Plass, og diskuterer arbeidet for en større park ved Trefoldighetskirken, men dette skal vi behandle senere.